

FEKİ ÇOLIG DI ÛNTIŞI KARO SADE Ê ZAZAKI

Inflection of Ordinary Verbs in Bingöl Accent of Zazaki Bingöl Merkez Ağzında Zazaca Basit Fiillerin Çekimi

Mehmet ASLANOĞULLARI¹

Kılmvate

Zıwunşınasi, yow dehkera nêya kî qaydeyi aye wexto kılm dı bıvırazyı û pey têdiyayışi inson bıvuriyi. Aye ra ma eşkeni vacı kî zıwunşınasi sistemi yow zıwun a. Semedi şınasnayışi yow zıwun, gon ma sistemi zıwunon ra aşina bı. Xeznayê vacêkoni yow zıwun, xeznayê vacêkoni zıwunon binon ra havley vinena. Vacêki zıwunon binon rey rey zey o zıwun şuxulyeni, rey rey vuriyeni, rey rey zi bı manayo newe şuxulyeni. La zıwunşınasi dı durum ina nêyo. Qaydeyi zıwunşınasi miyon des serron dı nêvırazyeni, beno kî eni qaydeyi miyon se serron dı vırazyeni. Aye ra zıwunşınasiyê zıwunon têdiyayış qebul nêkeno. Zazaki,-ercinayışi ciyayi estibi zi-hirê lehceyon ciyayon ra vıraziyaya; lehceyê Munzur, Murat û Dicle. Lehceyê Murat kî Çolig zi gena xwı miyon, lehceyoni Dicle û Munzur ra egleb dehkeron dı ciya ya. Mı ena xebat dı şıweyê merkeze Çolig esas gureto û ez wazeno kî ûntışi karo sade tehliil bıkeri. Baweriyê mı esta kî, ina, ferqi û mûnayeyi lehce, şıwe û fekon tênê hol yeni fehm kerdış. Semedi Zazaki,-kî pey izini Hûmayi ha welê xwı ra welıdyena-hetoni eyr zaf xebat û efora erciyaye vıraziyaya. Tehliil kerdışi Zazaki,-kî zey herg zıwun yow otorite ya-semedi felitnayışi zıwuni meseleyê cuyayış û merg a. Werte vetışi ferqoni lehce, şıwe û fekon û averşiyayışi zıwun ri imkon dayış elzem ayseno.

Vacêki Mefteyi: Karo Zazaki, Demi Zazaki, Şexısi Zazaki, Zazaki dı Ûmar û Cısn

---

1 Wezifedari Musnayış, Ûniversiteyi Çolig Zıwuni û Edebiyati Ruecvete, Qısmi Zıwun û Edebiyati Zazaki, maslanogullari@bingol.edu.tr

Abstract

Grammar of a language and its rules are not formed in a short time. Grammar is the system of a language. For recognizing a language, we should be aware of its system. Vocabulary of a language benefits from other languages' vocabularies. Vocabularies of other languages are used in the same form, transformed or they are ascribed a new meaning in the target language. But the same is not valid for grammar. Its rules are not formed in decades, but centuries. The grammars of the languages do not accept external interferences. Although there are varying considerations, it is generally accepted that Zazaki is formed of three dialects; Munzur (Northern), Murat (Central) and South (Dicle). Murat Dialect, which also includes the Zazaki spoken in the city centre of Bingöl, has different characteristics. By examining the conjugation of ordinary verbs, I want to present the accent spoken in the city centre of Bingöl. In this way, the reader will be able to compare different conjugations of basic verbs in Zazaki. There has been a great and worthwhile effort to keep Zazaki alive in the late thirty years. It should be kept in the mind that Zazaki should be studied much, and the differences between various dialects and accents should be studied. It is beyond any doubt that this will enable the survival of Zazaki.

Key Words: Zazaki Verb, Zazaki Tense, Zazaki Personal Pronouns, Number at Zazaki, Gender in Zazaki

Özet

Dilbilgisi, kuralları kısa süre zarfında oluşan, insanların müdahalesiyle değiştirilen bir husus değildir. Bu nedenle dilbilgisini dillerin sistemi olarak adlandırmak mümkündür. Bir dili tanımak için o dilin sistemine aşina olmak gerekir. Dillerin sözcük dağarcığı başka dillerin sözcük dağarcığından yararlanır. Başka dillerin sözcükleri aynı şekliyle veya değiştirilerek, bazen yeni anlamlar yüklenerek kullanılır. Ancak dilbilgisinde durum öyle değildir. Dilbilgisi kuralları on yıllar içerisinde değil, belki yüzyıllar içerisinde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle dillerin grameri dışarıdan müdahaleyi kabul etmez. Zazaca, farklı değerlendirmeler olsa da, Munzur, Murat ve Dicle olmak üzere üç ana lehçeden oluşmaktadır. Bingölü de içeren Murat (Merkez) lehçesi, birçok yönüyle Munzur (Kuzey) lehçesinden ve daha az oranda Dicle (Güney) lehçesinden ayrılır. Bingöl merkezde konuşulan şiveyi esas aldığım bu çalışmayla fiil çekimlerini incelemek istiyorum. Böylelikle farklı lehçe, şive ve ağızlar arasındaki benzerlik ve farkların daha iyi kavranacağını umuyorum. Yeniden doğuş sürecinde olan Zazaca'ya dair bugüne kadar büyük bir çaba ve efor sarf edildi. Her dil gibi kendi de otorite olan Zazaca'nın daha çok incelenmesine, lehçe, şive ve ağız farklarının ortaya çıkarılmasına ve dilin gelişimini sürdürmesine imkân tanınmalıdır.

Anahtar Sözcükler: Zazaca Fiil, Zazaca Zamanlar, Zazaca Şahıs Zamirleri, Zazaca'da Sayı, Zazaca'da Cinsiyet

Vervate

Xebata verin kî seri grameri Zazaki dî nusiyaya, xebatê Oskar Mann û suxteyi yi Karl Hadank a. Bî sernuşteyi “*Die Mundarten Der Zaza Sprache*” (Lehceyi Zıwuni Zazaki), kitabi Mann-Hadank dî, zıwuşınasiyê Zazaki geringa ‘ewil ûmeyya tehlil kerdiş. Kitab, wexto kî zıwuşınasi hema yow disiplina newe bi, o wext ûmeybı nuştiş. Hûnê, emi kitab dî Zazakiyê cayon ciyayon zi muqayese biya. Ena xebat ra dîma zaf wext vêrtıbi kî serrê 1985 dî Terry Lynn Todd kitabi grameri akademik ê verin nuşt. Kitabi Todd, tezê doktora biyi. Toddı ra dîma, serrê 1988 dî Ludwig Paul û Zulfi Selcan zi dî heb kitabi grameri nuşti. Enin ra wet, pêserikon Zazaki dî (Ware, Piya, Vate, Çıme...u.z.b) zi seri grameri Zazaki gelêk nuşteyi erciyaye neşır biyi. Eyr,-ma bışıkır kî-piyase dî bî zıwunon ciyayon dî vist ra zêdêr kitabi grameri Zazaki esti û merdimo kî bıwazo gramer bıxebıtyo eşkeno peyda zi bıkeri! Tırkiya dî tedrisatê zıwuni Hitit zi vırazyeno, la hetoni eyr Tırki ra wet zıwunon binon ser a yow teda bıbi. Aye ra, zıwuni kî Tırkiya dî yeni qısekerdiş, nêşkayı xwı ri yow dormaleya tabii bıvini. La hukumaton Ak Parti ra dîma Tırkiya dî zi yow ‘rıstımı xwı dî pêkerdiş’ vıraziya û inka ûniversiteyê kî rucevteyi Tırkiya dî yi, eni ûniversiteyon dî hem lisans, hem lisansa berz û emserr zi doxtora dî zıwuni bini yeni xebıtyayış.

Hûnê zi, grameri Zazaki hema bı xuerınin nêûmeyyo xebıtyayış û lehceyi ciyayi muqayese nêbiyi. Semedê xebata xuerın û raştıkın, gereka ma seri pêrê lehceyon, şıweyon û fekon dî xebat bıkeri. La ma xebatê xwı ra zi fehm keni kî hema xeznayê vacêkoni Zazaki zi komple nêveciyaya warye. Aye ra gon dehkerê tezê lisansa berz û doktora dî eni ferqı bêri tehlil kerdiş.

Lehceyê Murat ser a nuştoğ Harun Turgut yow xebat vıraşta û yow çend makaleyi zi nusiyayi. La aksano kî Darahêni dî, Bueglon dî û Palo dî yena qısekerdiş, şıweyi eni cayon zi bayê nusêron vındena.

Ma ena xebatê xwı dî şıweya kî merkezi Çolig dî,-yani sûk dî, yena qalkerdiş, enê ser vınderti. İna ayseno kî ena şıwe serron verinon ê cumhuriyet dî, zeg Çolig newe bıbi bajar û zey yow qeza bı, o wext ûmeyya meydon. O wext insoni newe dewoni ra ûmebiyi bajar û şıweyi merkezi Çolig zi eni dewi kî nızdiyê Çolig dî biyi, enin şekıl dawo cı.

Ma ena xebatı dî seri karon vıraşteyon û piyabesteyon dî zaf nêvınderti. Çırmıg ûnciyayışi eni karon, karon sadeyon ra ciya yo. Hûnê, ma modon (modê waştışi, emır...u.z.b) dî ûnciyayışi kar ser a zi nêvınderti. Kılmi ra ma vacı, ma tewırri karon, rıstımı karon, karo qaydeyin û karo bêqayde, wexton dî goreyi şexıson, cısnon û ûmaron ûnciyayışi kar, karo nimcet, karon dî pasivi û negativi ser a vınderti.

Zıwuno kî bı milyonon bêro qısekerdiş ina ason nêmirreno. Aye ra ma zi bı mottoyê serron peyinon şari xwı ra voni: “Bısınên, bımusên, bıwenên, bımusên”.

1. Tewiri Karon-Goreyi Vıraştışı

Zazaki dı, goreyi vıraştışı, dı tewiri karon esto; 1)karo sade 2)karo vıraşte. Karo vıraşte zi miyon xwı dı dı tewır o; a) karo vıraştıyo edatın b)karo vıraştıyo piyabeste.

1.1.Karo Sade: Enı kar, yow, dı nû zi hirê heceyon ra yeno vıraştış. Enı kar, verniyê xwı dı edat nêgeno nû zi dı heb vacêkon ra nêvırazyeno. Merdım eşkeno vacı kı enı kar, goreyi karon vıraştıyon rewinêr o.

Muecnak:

*Ez ıg dadiyê xwı ra **biya**, ez ina **zuna**, ina **vuna**.*

*Vizêr zaf varon **varab**.*

*Xala Mircon sawa **şına** dewa cêrin.*

*Verg **ıb**, wa vêrg twı **mêw/meweri**.*

*Twı mowlid Zazaki **wendo**?*

*Tı **biyi** rınd?*

1.2.Karo Vıraşte: Enı kar nû pey yow kar û yow edat nû zi pey yow kar û yow nûme vırazyeno.

1.2.1.Karo Vıraştıyo Edatın

Enı kar, verniyê karon sadeyon dı yow çend tewır edaton geno. Tikê kari zi verniyê xwı dı nû nûme nû zi zemir geni, la eglebê vacêkon edat i. Şuxulnayışı enı karon ser benateyi lehceyon dı ferqi esti. Üntişi enı karon goreyi demon ciya ciya yo; enı edat rey rey kar ra ver, rey rey zi kar ra dıma şuxulyeni. Semedo kı ena xebat dı sernuşteyi ma ‘karo sade’ yo, ma karon vıraştıyon ser yowna xebat dı vındenı. Enı edati kı karon ver dı şuxulyeni, cêr dı omeyi nuştış;

a, ca, cı, de, fir, pêr, pêra, pıra, pırı, pa, rue, ra, ta, tê, têt, ven, we, wera, ver... û.z.b.

Muecnak:

Ca verd, wa şêr!

[caverdiş]

Twı menteşê bêr heyat vısta ca?

[cavistiş]

Astuarun û qatırın pêrdayış kerd, hêr benate dı şiyi.

[pêrdayış kerdış]

Twı yow na pa bes, ma ra d!

[panayış, radayış]

De mi ri a çıla bıfinên ta!

[tafinayış]

Lêrz 1 Gûlon dıma, kiyeyi Çoligıcun şiyê we.

[weşiyayış]

Emşew ceyrun şı (bırya), ma row kot ra.

[rakotiş]

Dıkon şıma kom wext biyo a?

[abiyayış]

1.2.2.Karo Vıraştıyo Piyabeste

Enı kari zi dı heb (rey rey zi hirê heb) vacêkon ra yeni vıraştış. Enı vacêkon ra yow kari ra, ede dıyın zi yow nûme nû zi sıfet ra yeno vıraştış. Kerdenon ‘kerdiş’, ‘biyayış’, ‘vıstiş’, ‘kotiş’ û ‘vıraştış’ ra zaf kari vıraştıyo piyabeste vırazyeni.

Muecnak:

Vizêr keyna remnê, eyr mare birna û sawa zi veyvî kên.

[mare birnayış]

Qic ruecê rueşon id desmac guretên û şin cumiyê Hec Xıdır

[desmac guretış]

Ma hetoni mir xwî miraz kerd, şar patila zi da pırî.

[miraz kerdış]

Qic rowna şiyî hun a.

[hun a şiyayış]

Zelal eyr kota erey.

[erey kotış]

Tı babik mî vındên ma piya şo?

[babik vındertış]

Gueşdari bikerên! Qalon mî gueş xwî kerên, pêş xwî mekerên!

[gueşdari kerdış]

Ez biya berz, mî yow dî heb say tera kêrd.

[tera kerdış]

Tı qey miyon cemat id çım şıknên?

[çım şıktış]

2. Tewrî Karon-Goreyi Rıstımı

Zazaki dı, goreyi rıstımı yın, dı tewrî karon esta; karo qaydeyın û karo bêqayde. Karo qaydeyın zeg wexton dı şuxulyeno, goreyi yow qayde kerte (lete/cıdar) geno. Ma vacı eg ma rıstımı demo vêrte rıstım qebul biker, vacêki ‘bermayış’ zeg demo hira dı ûnciyeno, rıstımı demo vêrte dıma vengına peyın şına û kerteyi ‘-en’ yeno kar ser a, û kar zey ‘berm-en-o’, ‘berm-en-a’ nû zi berm-en-i’ ûnciyeno. Seni kî ena muecnak dı ayseno, enı kar besteyi tikê qaydeyon o. Bîûniyên muecnaki cêrinon;

Muecnak:

Tı qey bermena?

[berm-en-a]

Tı qey bermeni

[berm-en-i]

Lac twî qey bermen(o)?

[berm-en-o]

La karo kî bêqayde yo, wahari dı heb rıstımın o. Ma vacı rıstımı kari ‘vıraştı’ demo vêrte dı ‘vıraşt’ o. Zeg demo hira dı ûnciyeno, beno ‘vıraz’ û goreyi şexison beno ‘vırazena’, ‘vırazeno’ û ‘vırazeni’. Yani bêvengına peyın ê kari ‘vıraşt’ bena ‘vıraz’. Semedo kî ma nêşkeni benateyi ‘-şt’ û ‘z’ dı yow munasebet bîvını, ma eşkeni vacı kî enı kar bêqayde yo. Kerteyi kî enı karon dıma yeni û enı karon doni ûntış, semedi karoni bêqayde zi zeycê yi. Bîûniyên muecnakoni cêrinon;

Dadiye mî vizêr ma’r malêz vıraşt.

[vıraşt]

Dadiyê mî sawa ma’r malêz vırazena.

[vıraz-en-a]

Birê mi Enteb id solun virazen(o).

[viraz-en-o]

Şıma emş ma'r çı virazên?

[viraz-ên/viraz-en-i]

Ma cuar dı vat Zazaki dı,-zey zıwuni Farıski û Kurmanci- dı heb rıstımı kari esti û ûntîşi karon goreyi eni dı heme rıstımın beno. Sebebo kî tîkê kari modê waştışi (modê emır) dı zi rıstımı demo vêrte û demo hira ra ciya ciya ûnciyeni, ma eşkeni vacı kî rıstımı karon hirê tewır i. Fiilê 'vatiş', 'şiyayış', 'biyayış' 'ûmiyayış', 'werdiş' ra ina ayseno kî, modê waştışi egleb rıstımı demo hira ra bî-vırazyo zi, tîkê karon dı ena qayde tav nêya. Aye ra, ma ena xebatê xwı dı karoni bî hirê rıstımın mueto ra.

Xebatê ma dı, eni rıstımı, bî rıstımı demo vêrte, rıstımı demo hira û rıstımı modê waştışi ûmeyî nûmekerdış. Rıstımı demo vêrte dı, peyniyê karon cara bî herfon 't', 'd' û 'a' (-ı, -i, -e) qediyena, rıstımı demo hira, heceyi '-en' geno, modê waştışi zi,-eg kar qaydeyin bî-vernîyê rıstımı demo hira dı kerteyî 'bî-' gena.

2.1.Karo Qaydeyin

Enı kar, bî yow qayde ûnciyeno. Zeg kar qaydeyin ûnciyeno, nû bî wext nû zi bî şexis ûnciyeno û besteyi yow qayde yo. Tabloya yowın dı, karo qaydeyin bî hirê rıstımın kar, masdar û muecnakon ayseno;

KARO QAYDEYİN	Rıstımı Demo Vêrte	Rıstımı Demo Hira	Rıstımı Modê Waştışi	Masdar
	alawıt	alawen	bılaw	alawıtış
	eysa	eysen	bıeys	eysayış
	berma	bermen	bıberm	bermayış
	bırna	bırnen	bıbırn	bırnayış
	cawıt	cawen	bıcaw	cawıtış
	cuya	cuyen	bıcuuy	cuyayış
	erna	ernen	bıerin	ernayış
	eşkawıt	eşkawen	bıeşkaw	eşkawıtış
	eşnawıt	eşnawen	bıeşnaw	eşnawıtış
	gêra	gêren	bıgêr	gêrayış
	ûmarıt	ûmaren	bıûmar	ûmarıtış
	kend	kenen	bıken	kendiş
	kışt	kışen	bıkış	kıştış
	musa	musen	bımus	musyayış
	pawıt	pawen	bıpaw	pawıtış
	resa	resen	bıres	resayış
	rûmıt	rûmen	bırûm	rûmıtış
	sına	sinen	bısın	sinayış
	şımit	şımen	bışım	şımitış
	tepişt	tepişen	bıtepiş	tepiştış
	vara	varen	bıvar	varayış
	vawıt	vawen	bıvaw	vawıtış
	venda	venden	vend	vendiş

Tablo-1: Karo Qaydeyin

2.2.Karo Bêqayde

Karo kî bêqayde ûnciyeno eni ra zi vaciyeno karo bêqayde. Karo bêqayde hem demo vêrte dî, hem demo hira dî hem zi modê waştîşî dî wahar yow ûntîşo ciya yo, besteyî yow qayde nêyo, aye ra zey karo bêqaydeyê İngilizki wahar yow forma bêqayde yo. Tabloya cêrin dî karo bêqayde bî hirê rîstimon û masdar ayseno;

	Rîstimi Demo	Rîstimi Demo	Rîstimi Modê	
KARO BÊQAYDE	Vêrte	Hira	Waştîşî	Masdar
	berd	ben	ber	berdîş
	bî	ben	bîb(1)	bîyayîş
	da	don	bîd(1)	dayîş
	dît/dût	dueşen	bîdueş	dîtîş
	eşt	erzen	bîerz	eştîş
	guret	gen	big/biger	guretîş
	kerd	ken	bîk(er)	kerdîş
	lîşt	lêsen	bîlêş	lîştîş
	merd	mîren	bîmîr	merdîş
	mend	monen	bîmon	mendîş
	muet	muecnen	bîmuecn	muecnayîş
	nîmit	nîmnen	bînîmn	nîmîtîş
	nuşt	nusen	bînus	nuştîş
	ûma	yen	bê	ûmayîş
	ûnt	ûncen	bîûnc	ûntîş
	pat	pacen	pac	patîş
	pot	pocen	poc	potîş
	rîşt	rêsen	bîrêş	rîştîş
	ruet	rueşen	bîrueş	ruetîş
	set	sencen	bîsenc	setîş
	şî/şî	şîn	şo/şû	şîyayîş
	vat	vun	vac	vatîş
	vîndert	vînden	vînd(ır)	vîndertîş
	vîraşt	vîrazen	vîraz	vîraştîş
	vîrt	vîrcen	bîvîrc	vîrtîş
	waşt	wazen	bîwaz	waştîş
	wend	wunen	bîwun	wendîş
	werd	wen	bue/bîwer	werdîş

Tablo-2. Karo Bêqayde

3. Wexti (Demi)

Zazakiyê Çolig dı hot heb wexti (demi) şuxulyeni. Ma zi ena xebat dı seri hot heb wexton dı vınderti. Zazaki dı kar, goreyi wext zi, goreyi aysayış (*aspect*) zi ûnciyeno. Ena xebat dı, aysayış zi bini sernuşteyi wexti (demi) dı ûmeyo xebit-yayış.

3.1. Demo Hira

Demo Hira dı, *ristimi demo hira* şuxulyeno. Rıstimi karon, demo vêrte dı nû pey herfê ‘-d’, nû pey herfê ‘-t’, nû zi pey herfa vengın (-a, -e, -i, -i) qediyeno. Demo hira dı, eni herfi peyin (-t, -d û -a(-e, -i, -i) û herfi vengini ki verniye -t û -d dı benî, aye erziyeni, û heceyê ‘-en’ yena kar ser a. Eni heceyi ra dıma zi, ûntişi şexıson yeno. (zey ‘-a’, ‘-o’ û ‘-i’ (ê)). Kar, demo hira dı, goreyi wext, ûmar, şexıs û cısn ûnciyeno.

R. Demo Vêrte	kırışt	wend	sina	dı	vıraşt	mend
R. Demo Hira	kırış	wen	sin	vin	vıraz	mon
Ûntişi Kar	kırış-en	wen-en	sin-en	vin-en	vıraz-en	mon-en
Kerteyi Şexıson	kırış-ên	wen-en-o	sin-en-a	vin-ên	vıraz-en-a	mon-ên

Tablo-3: Rıstimi Demo Vêrte ra Rıstimi Demo Hira Vıraştış

Tabloya cêrin dı, hem ûntişi dem, hem zi ûntişi şexısi ayseno. Ûntişi şexısi, ciya zi nusiyo.

Demo Hira dı Ûntişi Karon			
ez	n.	alaw-en- -/o/a	-/-o/-a
ez	m.	alaw-en-a	-a
tı	n.	alaw-ên	-ên
tı	m.	alaw-en-a	-a
wı	n.	alaw-en (o)	(o)
ya	m.	alaw-en-a	-a
ma, şıma, yi		alaw-ên	-ên

Tablo-4: Demo Hira dı Ûntişi Karon

Muecnak:

Dadiyê eni qıcon, nimruet mir alawena.

[alaw-en-a]

Qıcên! Şıma qey cê xwı dı rehet nêvındên?

[nê-vınd-ên]

Şıma seet çond id şın mekteb?

[şi-n]

Filit, arayı dı tımotım şuarba wen(o)

[wen-(o)]

3.2.Demo Inkayın

Demo Inkayın dı zi, zey demo hira, rıstımı demo hira şuxulyeno. Demo inkayın dı, ûntişi karon, zey demo hira beno, la kar vera, karo hetkar yeno. Eni karo hetkar zi ‘ha’, ‘ho’ û ‘hê’ yo. Semedi neri ‘ho’, semedi mayki ‘ha’ û semedi zafiyi zi ‘hê’ şuxulyeno.

Muecnak:

*Cewab bîd telefon, ez inka **ho** erdişê xwı taşeno.*

(Ez inka nêşken qıse bıkir, wa bacna mi’r telefon bı(ı)r).

*Keynê mi **ha** Enqeri’d wonena. (Inka ha aca dı şına mekteb).*

*Şıma **hê** sera şın? (Şıma kot reye şın ça?)*

3.3.Demo Ūmeyoğ

Çolig dı, vıraştışi demo ūmeyoğ, zey demo hira û demo inkayın beno. Têna zerfi wexti vuriyeni.

Muecnak:

Tı sawa şın gure?

[şi-n]

Vılun sûrgûl ra ina eysen ıg emserr zimuston zuar vêren.

[vêr-en]

Şıma heftenê zi xebityên?

[xebity-ên]

3.4.Demo Vêrteyo Vinaye

Demo vêrteyo vinaye, *rıstımı demo vêrte* ra vırazyeno. Demo vinaye û demo eşnawite dı kar, goreyi verdaye (transitif) nû zi nêverdaye (intransitif) biya-yış yowbin ra ciya ûnciyeno. Karo verdaye, xwı dima yow obje geno, la karo nêverdaye (intransitif) xwı dima obje nêgeno. Karo nêverdaye, vernûmeyon gruba yowın, aye verdayeyi zi vernûmeyoni gruba dıyın geni. Demo vinaye dı zi, zey demo hira-kar, goreyi wext, ûmar, şexis û cısn ûnciyeno. La ûntişi karo verdaye û nêverdaye dı ferqi esti.

VERNŪMEYİ (ZEMİRİ)									
Gruba Yowın (Kerdar)	ez	ez	ti	ti	wı	ya	ma	şıma	yi
Cısn	<i>n.</i>	<i>m.</i>	<i>n.</i>	<i>m.</i>	<i>n.</i>	<i>m.</i>	-	-	-
Gruba Dıyın (Obje)	mı	mı	twı	twı	yi	yê	ma	şıma	yın

Tablo-5: Vernûmeyi Şexıson (Zemiri)

Muecnak:

Xal Mehemed şı dewa pil.

(‘şiyayış’, karo nêverdaye yo)

Sidê ma, vizêr non toq pownt.

(‘powntış’, karo verdaye yo)

Twı dı, ma seni kay kerd?

[dı, kerd]

Bırê mı par sınıf ıd mend.

[mend]

Hec Ehmed, eyr zaf qefelya, şı binêk kot ra.

[rakotış]

Malla ‘Evdı, par em ruecon ıd merd.

[merd]

<i>Xala Mircon sêrşit <u>w</u>erd.</i>	[werd]
<i>Eyşon, dı heb zarac <u>t</u>epişt.</i>	[tepişt]
<i>Lac Raz, eyr nêşiyi mekteb, kiye dı <u>m</u>end(o)</i>	[mend]
<i>Ez û wı piya <u>ş</u>iya weşxom.</i>	[şiyi]

3.4.1. Demo Vêrteyo Vinaye dı Ûntışı Karo Nêverdaye

Karo kî, rıstımı demo vêrte dı peyniyê yi bî herfê ‘-d’ nû zi bî herfê ‘-t’ qediyena, ûntışı demo vinaye dı û şexiso diyino ner, şexiso hirêyına mayk û şexisi zafi dı, vengina peyinê eni karon (-e) bena ‘-ê’. Tabloya cêrin dı ûntışı şexiso yowın dı kari ‘vındertış’ ra wet aye bin xwıra rıstımı demo vêrte dı bî herfê ‘-a’ qediyeni, la ûntışı kari ‘vındertış’ ra ma fehm keni kî şexiso yowın demo vinaye dı kerteyi ‘-a’ geno.

Muecnak:

vındert-vındêrt

merd-mêrd

Kari ‘biyayış’ û ‘şiyayış’, nimuneyi şuxulyayışi istisna yi.

Muecnak:

Tı ça ra ûmê? (ûmeyî)

Binêk vındên, ma resê şıma! (resayî)

Şıma cuaver ça cuyê? (cuyayî)

Şexisi	ez	tı (n.)	tı (m.)	wı	ya	zafi
	berma	bermê	berma	berma	bermê	bermê
	cuya	cuyê	cuya	cuya	cuyê	cuyê
	eysa	eysê	eysa	eysa	eysê	eysê
	eşka	eşkê	eşka	eşka	eşkê	eşkê
	gêra	gêrê	gêra	gêra	gêrê	gêrê
	ûmeyya	ûmê	ûma	ûmı	ûmê	ûmê
	rema	remê	rema	rema	remê	remê
	resa	resê	resa	resa	resê	resê
	vınderta	vındêrt	vınderta	vındert	vındert	vındêrt
	merda	mêrd	merda	merd	merd	mêrd
	biya	bi	biya	bı	bi	bi
	şiya	şi	şiya	şı	şi	şi
Leteyi	-a	-ê/[-ê]	-a	-	-ê	-e/[-ê-]

Tablo-6: Demo Vêrteyo Vinaye dı Ûntışı Karo Nêverdaye

3.4.2. Demo Vêrteyo Vinaye dı Ûntışı Karo Verdaye

Demon vêrteyon dı kar verdaye bî, ergativi virazyena. Aye ra Zazaki, yow zıwuna ergativa nimcet hesıbyena. Yani karo verdaye goreyi kerdar (subje) nê

goreyi obje ûnciyeno û zemîri şexıson ra-aye kı tabloya 5ın dı ayseni-edede gruba dıyın şuxulyeno.

Ma vacı, objeyi kar, şexıso yowhumar (ner/mayk) bı, kar, rıstımı demo vêrte dı şuxulyeno, û yow kerte nêgeno.

Muecnak:

Mı yow say werd

Şêx Sıdıq sela wend.

Xal mı yow vara sare birna.

Eg rıstımı demo vêrte dı kar, bı herfa vengın bıqediyo û bı zafûmar bııncıyo, emı kar dı vengına peyin vuriyena û bena '-ê'. Kerdar yow ten bı ina nêbeno.

Cirun ma, rueşun id, semêd bueraq hirê heb varê birnê. [birna-]

Ma çarnê niçarnê, qic ma nişiyi yowbin het. [çarna-]

Zerweş, defter mı dırna. [dırna]

Eg heceya peyin ê kar vengına '-e' bı, ena herf vuriyena û bena '-ê'. Heceya peyin dı venginê '-i' bena '-î', venginê '-a' nêbedilyena.

Dersdar ma eyr say sûr wêrd. [werd-]

Mı vizêr hirê heb arguêş kışt. [kışt-]

Dadiyê mı eyr kûy dekerdê vıraşt. [vıraşt-]

Tabloya cêrin dı, demo vêrteyo vinaye dı ûntuşi karo verdaye bı muecnakon ayseno;

Kar		Objeyo Mayk		Objeyo Ner		Objeyo Zafi
birna-	m.	Mı yow dar birna	n.	Mı dêst xwı birna	z.	Engışt twı birnê?
erna-	m.	Twı dismal erna?	n.	Mi'r yow bon erina	z.	Şıma eni kinc ernê?
kend-	m.	Lac mı yow çal kend	n.	Meyit'r mezêl kend	z.	Şıma qey eni mezêl kênd?
kerd-	m.	Yow zûr kerd	n.	Hema nımac nêkerd	z.	Twı zaf zûir kêrd?
eşnawıt-	m.	Ma yow xeber eşnawıt	n.	Şıma zi lerz eşnawıt	z.	Kom xebêr eşnawıt?
ûmarıt-	m.	Twı keyna zi ûmarıt?	n.	Twı hêr xwı zi ûmarıt?	z.	Hêvêr şıma ûmarıt?
eşkawıt-	m.	Twı dismal eşkawıt?	n.	Twı işlig mı eşkawıt!	z.	Kinc mı merrê eşkawıt?
kışt-	m.	A keyna vêr mı'd kışt	n.	Enı arguêş kom kışt?	z.	Hirê merdim kışt
vıraşt	m.	Mı şıma'r malêz vıraşt.	n.	Şıma enı bon newe vıraşt?	z.	Eni binê newê kom vıraşt?
set-	m.	Şıma ena kerğ set?	n.	Şıma enı xiyar set?	z.	Şıma eni say sêt?

Tablo-7: Demo Vêrteyo Vinaye dı Üntuşi Karo Verdaye

3.5.Demo Vêrteyo Eşnawite

Demo eşnawite dı zi ristimi demo vêrte şuxulyeno. Enı dem, demo vinaye ra zaf ciya nêyo. Demo vinaye dı ûnciyayışı şexison zey demo vinaye yo, la şexiso hirêyn dı ûntışı kar bedilyeno.

3.5.1.Demo Vêrteyo Eşnawite dı Ûntışı Karo Nêverdaye

Demo vinaye dı semedi şexiso dıyna yowî û neri yow lete nêşuxulyeno, demo eşnawite dı leteyi ‘-o’ şuxulyeno. Hunê, demo vinaye dı şexisa dıyna mayk dı leteyi ‘-ê’, demo eşnawite dı leteyi ‘-a’ şuxulyeno. Şexisi bini, zey demo vinaye ûnciyeni. Zey demo vinaye, demo eşnawite dı zi kar, goreyi verdaye nû zi nêverdaye biyayış yowbin ra ciya ûnciyeno. Tabloya cêrin dı ûntışı karo nêverdaye ayseno;

Şexisi	ez	tı (n.)	tı (m.)	wı	ya	zafi
	bermaya	bermê	bermaya	bermo	bermaya	bermê
	cuyaya	cuyê	cuyaya	cuyo	cuyaya	cuyê
	eysaya	eysê	eysaya	eyso	eysaya	eysê
	eşkaya	eşkê	eşkaya	eşko	eşkaya	eşkê
	geyraya	geyrê	geyraya	geyro	geyraya	geyrê
	musaya	musê	musaya	muso	musaya	musê
	ûmeya	ûmê	ûmeya	ûmo	ûmeya	ûmê
	remaya	remê	remaya	remo	remaya	remê
	resa	resê	resaya	reso	resaya	resê
	vınderta	vîndêrt	vınderta	vınderto	vınderta	vîndêrt
	merda	mêrd	merda	merdo	merda	mêrd
	biya	bi	biya	biyo	biya	bi
	şiya	şi	şiya	şiyoy	şiya	şi
Kerteyi	-(y)a	-e/[-ê]	-ya	-o	-ya	-e/[-ê]

Tablo-8: Demo Vêrteyo Eşnawite dı Ûntışı Karo Nêverdaye

Demo vinaye dı, şexiso hirêyno ner dı kari nêûnciyeni,-la seni kı tabloya cuarin dı ayseno, demo eşnawite dı pêrê şexisi ûnciyeni. Şexiso yowın kerteyi‘-ya’, şexiso dıyn û hirêyna mayk leteyi ‘-a’, şexiso hirêyno ner leteyi ‘-a’, zafi zi leteyi ‘-ê’ geno.

Muecnak:

1-Çimun yê ra hesir ûmên, aye ra mı va “Tı qey bermaya”? [bermaya]

2-A: Vizêr serwezir zi ûmo sempozyumê Ûniversitê Çolig.

[ûmo-demo eşnawite]

B: Ê, ez zi şiya sempozyum. Seet dı dı ûmi. [ûmi-demo vinaye]

3-Mı hun xwı dı di, ez merda, hê mı’r fatiha wonên [merda]

4-Dadiyê mı dew id zaf gêraya, biya nêweş. [geyraya-biya]

5-Pirikê twı merda nû gûni ya? [merda]

3.5.2. Demo Vêrteyo Eşnawite dı Ūntışi Karo Verdaye

Demo eşnawite dı zi, zey demo vinaye, ūntışi karo verdaye goreyi obje vıraziyeno. Subje ner bı, kar, xwı dıma leteyi '-o', mayk bı leteyi '-a', zafi bı venginê heceya peyin vuriyena.

Muecnak:

- 1-Mı kitab gramêr wendo. [kitab, ner o]
 2-Dıkun xal mı veyşo, biyo tar. [dıkun, ner o]
 3-Şıma munga dıta? [munga, mayk a]
 4-Ciniya Bertiyıca zarcılon, yow vara werda. [vara, mayk a]
 5-Mı tûy wêrd/werdi. [tûy zafi yi]
 6-Twı pantol ruêr/rueti? [pantol zafi yi]

Tabloya cêrin dı, demo vêrteyo eşnawite dı ūntışi karo verdaye ayseno;

Kar		Objeyo Mayk		Objeyo Ner		Objeyo Zafi
bırna-	m.	Mı yow dar bırnawa	n.	Mı dêst xwı bırnawo	z.	Engışt twı bırnê?
erna-	m.	Twı dısmal ernawa?	n.	Mı'r yow bon erinawo	z.	Şıma eni kinc ernê?
kend-	m.	Lac mı yow çal kenda	n.	Meyit'r mezal kendo	z.	Şıma qey eni mezêl kênd?
kerd-	m.	Yow zûr kerda	n.	Hema nımac nêkerdo	z.	Twı zaf zûir kêrd?
eşnawıt-	m.	Ma yow xeber eşnawıta	n.	Şıma zi lerz eşnawıto	z.	Kom xebêr eşnawıt?
ûmarıt-	m.	Twı keyna zi ûmarıta?	n.	Twı hêr xwı zi ûmarıto?	z.	Hêvêr şıma ûmarıt?
eşkawıt-	m.	Twı dısmal eşkawıta?	n.	Twı işlig mı eşkawıto!	z.	Kinc mı merrê eşkawıt?
kışt-	m.	A keyna vêr mı'd kışta?	n.	Enı argueş kom kışto?	z.	Hirê merdim kışt
vıraşt	m.	Mı şıma'r malêz vırašta.	n.	Şıma enı bon newe vırašto?	z.	Eni binê newê kom vıraşt?
set-	m.	Şıma ena kerğ seta?	n.	Şıma enı xiyar seto?	z.	Şıma eni say sêt?

Tablo-9: Demo Eşnawite dı Ūntışi Karo Verdaye

3.6. Demo Vêrteyo Qediyaye

Zeg ma derheq yow hediseya vêrte qıse keni, kari kı ena hedisa ra ver biyi, semedî enin demo vêrte yo qediyaye şuxulyeno.

Muecnak:

Zeg ez veciya tever, ez ûniya zaf varon varab.

Wisar ûmeb, vil kêrdib a, qic dew şin tar dên arê.

Zeg qiseker û guesdar derheq yow hediseya eşnawte qise keni, demo vêrteyo qediyaye şuxulneni.

Muecnak:

Yen twi vir, ma parr çiqas çiyêb?

Vor varêb, riyê dew qefelyab, ma vêşun mênêdib.

3.6.1 Demo Vêrte yo Qediyaye dı Üntişi Karo Nêverdaye

Demo vêrte yo qediyaye dı, rıstımı demo vêrte şuxulyeno. Üntişi karo nêverdaye dı, leteyi '-biya' û '-b' yeno formi kari demo vêrte ser a. Seni kı tabloya cêrin dı ayseno, semedi şexiso yowın, dıyına mayk û şexiso hirêyın leteyi '-biya' semedi aye binoni zi leteyi '-b' şuxulyeno.

Muecnak:

Ez eni zımuştun zaf bîbiya nêweş, aye ra dıkon mı qefelyayeb.

Mı hûn xwı dı dıy, ez merdıbiya, şıma zi ûmêb mezêl mı ser

Şexisi	ez	tı (n.)	tı (m.)	wı	ya	zafi
	bermabiya	bermêb	bermabiya	bermabı	bermabiya	bermêb
	cuyabiya	cuyêb	cuyaybiya	cuyabı	cuyaybiya	cuyêb
	eysabiya	eysêb	eysabiya	eysabı	eysabiya	eysêb
	geyrabiya	geyrêb	geyraybiya	geyrabı	geyraybiya	geyrêb
	musabiya	musêb	musaybiya	musabı	musaybiya	geyrêb
	ûmebiya	ûmêb	ûmeybiya	ûmêbı	ûmeybiya	ûmêb
	remabiya	remêb	remaybiya	remabı	remaybiya	remêb
	resabiya	resêb	resaybiya	resabı	resaybiya	resêb
	vındertıbiya	vındertıb	vındertıbiya	vındertıbı	vındertıbiya	vındertıb
	merdıbiya	merdıb	merdıbiya	merdıbı	merdıbiya	merdıb
	bıbiya	bıb	bıbiya	bıbı	bıbiya	bıb
	şıbiya	şıb	şıbiya	şıbı	şıbiya	şıb
Leteyi	-(i)biya	[-ê]b(i)	-biya	-bı	-biya	[-ê]b(i)

Tablo-10: Demo Vêrteyo Qediyaye dı Üntişi Karo Nêverdaye

3.6.2 Demo Vêrte yo Qediyaye dı Üntişi Karo Verdaye

Üntişi karo nêverdaye dı, eg subje yowı bı, karon dıma leteyi '-ıb/bı' yeno.

Muecnak:

Ma xwı'r dew id yow bon herrın vıraştıb.

Yen twi vir, twi eskerayi ra mı'r yow mektub nuştıb?

Lac paşê sond wendib, vatib, 'eg bêr etya, ez yin kışena'.

Eg demo vêrte dı rıstımı kar bı herfê '-a', '-i', û '-i' bıqediyoy, têna leteyi '-b' yeno.

Ûmbaz mı xwi'r yow astuar erinab.

Eg subje mayk nû zi zafi bı, venginê heceya peyin vuriyena. Venginê 'a' bena 'ê', venginê 'i' bena 'î'.

Twı qêlb mı şıkıtib.

(‘qelb’, yowûmar û ner o)

Hesen, kueli şıkıtib.

(‘kueli’, zafûmar i)

Mı xwi'r yow şoqe erinab.

(‘şoqe’, ner û yow yo)

Mı xwi'r şapik erinêb.

(‘şapik’, zafûmar i)

Kar		Objeyo Mayk		Objeyo Ner		Objeyo Zafi
bırna-	m.	Mı yow dar bırnab	n.	Mı dêst xwı bırnab	z.	Engışt twı bırnêb?
kerd-	m.	Yow zûr kerdib	n.	Hema nımac nêkerdib	z.	Twı zaf zûir kêrdib?
eşnawıt-	m.	Ma yow xeber eşnawıtib	n.	Şıma zi lerz eşnawıtib	z.	Kom xebêr eşnawıtib?
ûmarıt-	m.	Twı keyna zi ûmarıtib?	n.	Twı hêr xwı zi ûmarıtib?	z.	Hêvêr şıma ûmarıtib?
eşkawıt-	m.	Twı dısmal eşkawıtib?	n.	Twı işlig mı eşkawıtib!	z.	Kinc mı merrê eşkawıtib?
kışt-	m.	A keyna vêr mı'd kıştıb?	n.	Enı argueş kom kıştıb?	z.	Hirê merdim kıştıb
set-	m.	Şıma ena kerğ setib?	n.	Şıma enı xiyar setib?	z.	Şıma enı say sêtib?

Tablo-11: Demo Vêrteyo Qediyaye dı Ûntışı Karo Verdaye

3.7. Demo Vêrteyo Hira

Karo kî vêrte dı biyo, biyayışi yi dewom kerdo, nû zi bı yow kara kılın bır-yayo, semedi enı kar demo vêrteyo hira şuxulyeno. Enı kar, biyo û qediyayo, la o kî enı kar şuxulneno, wazeno kî dewom kerdışı aye kar bışedino. Enı dem dı rıstımı demo vêrte şuxulyeno.

Muecnak:

Ma non û turaq lêfnên piya û ma werdên.

Ma bin darun id nıştên ro, lawik vatên.

Ez cêr ra ûmên mı yow lûy di.

Ma ge vındertên ge şın.

Dadiyê mı sêr toq id non potên, ma zi xwi'r werdên.

Şexisi	ez	tı (n.)	tı (m.)	wı	ya	zafi
	bermên	bermên	bermên	bermên	bermên	bermên
	cuyên	cuyên	cuyên	cuyên	cuyên	cuyên
	aysên	aysên	aysên	aysên	aysên	aysên
	gêrên	gêrên	gêrên	gêrên	gêrên	gêrên
	musên	musên	musên	musên	musên	musên
	ûmên	ûmên	ûmên	ûmên	ûmên	ûmên
	varên	varên	varên	varên	varên	varên
	kerdên	kerdên	kerdên	kerdên	kerdên	kerdên
	vawitên	vawitên	vawitên	vawitên	vawitên	vawitên
	waştên	waştên	waştên	waştên	waştên	waştên
	nımitên	nımitên	nımitên	nımitên	nımitên	nımitên
	merdên	merdên	merdên	merdên	merdên	merdên
	setên	setên	setên	setên	setên	setên
Letê	-ên	-ên	-ên	-ên	-ên	-ên

Tablo-12: Demo Vêrteyo Hira dı Üntişi Karon (Verdaye-Nêverdaye)

Seni kı tabloya cêrin dı ayseno, demo vêrte yo hira dı, hem karo verdaye hem zi nêverdaye, pêre şexison dı leteyi ‘-ên’ geno.

Yê vatên, ez bermên.

Wısar ûmên, bên şenayi.

Say setên, dima zi kerdên miyon sele.

Pirkê mı, o wext, semêd debar, pey rêşta pûrt rıştên û ruetên bazırgunon.

Xalciniyê mı, zımustunon ma’r pûç vawitên.

4.Karo Nimcet (Kopula)

Karo kı têna demo hira dı û demo vêrteyo vinaye dı şuxulyeno û yow fiil nêmuecneno, têna yow hal muecneno, enı kar ra zıwunon Hind-Ewrupa dı “copula”, zıwuni İngilizki dı “to be”, Almanki dı “sein”, Tırki dı zi “-imek fiili” vaciyeno. Enı kar, Zazaki dı pêre wexton dı nêşuxulyeno, û temom yow kar nêyo, aye ra, nusêri Zazayon enı kar ra vato “karo nimcet”. Karo nimcet, bı vengınon ‘-o’, ‘-a’, û ‘-i’ (-ê) vırazyeno. Çolig dı, semedi neri, venginê ‘-o’ (u) û ‘-a’ şuxulyeni. Tıkê cayon dı zi ‘-a’ nê, têna ‘-o’ (u) şuxulyeno. Semedi mayki venginê ‘-a’, semedi zafi zi, ‘-i’ şuxulyeno.

		Demo Hira	Demo Vêrte
ez	n.	-o/-a	biyo
	m.	-a	biya
tı	n.	[-i]	biyi
	m.	-a	biya
wı		-/-o	biyo
ya		-a	biya
ma, şıma, yi		-/i [-ê]	biyi

Tablo-13: Üntişi Karo Nimcet (Kopula)

4.1.Demo Hira dı Karo Nimcet;

Tı çond serre **yi**?

Şıma ça'r ê/Şıma ça ra **yi**?

Ez têşon **a**.

O lacek qıckek nêweş (**o**).

Wayê mı, Edena dı zewecyaye **ya**.

Tı hama gênc, kokıme **nêyi**.

Filit etya **nêyo**.

Zelal vêşon **nêya**.

Elişer yowdo qı **o**, alûşk sur **o**.

Waharê ena rêsta, Ferfuri **ya**.

4.2.Demo Vêrte dı Karo Nimcet;

Ûmbazê mı par İstanbul dı **biya**.

Ez vizêr zaf rencon (**i**)**biya**.

Ez dûr dı **biya**, vêng twı nêresa mı.

Cirun ma zaf feqir **biyi**.

5.Karon dı Negativi

Kari kı demon dı şuxulyeni, bı verkerteyi 'nı-', 'ni-', 'nê-' nû zi 'nyê-' beni negativ. Nuştış dı 'nyê-' zaf tercih nêbeno. Gurenayışi hirê heme verkerteyon zi zeycê yo. Modon dı negativi hem bı verkerteyi 'nı-/ni-' (nê-nyê) hem zi bı verkerteyi 'me-' vırazyena. La dehkerê modon, teveri ena xebatê ma dı ya.

Muecnak:

Eyşon **nızona** kum kot miyon baxçê yın.

Tı rowna **niysên**, tı şibi ça?

Şıma endêk lez şiyi, ma **nêresê!**

Merdım, pê hêr **nyêresen** otopoz.

Tabloya cêrin dı, negatıviyê karon, bı muecnakon aysena;

Kerteyi	nı-	ni-	nyê-	nê-
	nıvırazen	nıvırazen	nyêvırazen	nêvırazen
	nışı	nışı	nyêşı	nêşı
	nıkerd	nıkerd	nyêkerd	nêkerd
	nışarmiya	nışarmiya	nyêşarmiya	nêşarmiya

	nimerd	nimerd	nyêmerd	nêmerd
	niben	niben	nyêben	nêben
	nıyo	niyo	nyo	nêyo
	nışit	nışit	nyêşit	nêşit
	çınıyo	çiniyo	çinyo	çinêyo
	nısina	nisina	nyêsina	nêsina

Tablo-14: Karon dı Negativi

6.Karon dı Pasivi

Şiweyi merkezi Çolig dı, kari kı beni pasiv, rıstımı modê waştışi ra vırazyeni. Kerteya kı verniyê rıstımı modê waştışi dı ya,-kerteyi ‘bı-’, erziyena û kerteyi ‘-iyen’, ‘-iyena’, ‘-iyên’, ‘-iya’, ‘-iyê’ û ‘-iyêb’ yeni kar ser a. Rey rey kar, bı kari ‘ûmiyayış’ zi çekuyon pasivon dı şuxulyeno.

Muecnak:

Eni işlg komca dı ûmo (ûmeyo) guretiş?

Zuwuni ma, çağon ra heta ınka bı nûmeyon Zazaki, Kırd û Dımili ûmo zunayış.

Ena sira peln kiyê kom dı ûmeyo potış?

Rıstım	Demo Hıra			Demo Vêrte yo Vinaye		Vêrte yo Hıra	Demo Vêrte yo Qediyaye	
	NER	MAYK	ZAFİ	NER	MAYKI-ZAFİ		NER	MAYK-ZAFİ
vac	vacyen	vacyena	vacyên	vacya	vacyê	vacyên	vacyab	vacyêb
viraz	virazyen	virazyena	virazyên	virazyia	virazyê	virazyên	virazyab	virazyêb
muecn	muecniyen	muecniyena	muecniyên	muecniya	muecniyê	muecniyên	muecniyab	muecniyêb
numn	numniyen	numniyena	numniyên	numniya	numniyê	numniyên	numniyab	numniyêb
nus	nusiyen	nusiyena	nusiyên	nusiya	nusiyê	nusiyên	nusiyab	nusiyêb
vin	viniyen	viniyena	viniyên	viniya	viniyê	viniyên	viniyab	viniyêb
erz	erziyen	erziyena	erziyên	erziya	erziyê	erziyên	erziyab	erziyêb
unc	unciyen	unciyena	unciyên	unciya	unciyê	unciyên	unciyab	unciyêb
Kerteyi	-iyen	-iyena	-iyên	-iya	-iyê	-iyên	-iyab	-iyêb

Tablo-15: Karon Pasivon di Ūnciyayış

Peyni

Zıwuni Zazaki, Sêwreg ra biger hetoni Mutki, yow coğrafyaya hira dı û milyon ra zêd insonon miyon dı yena qısekerdiş. Sebebo kî Zazaki hetoni eyr nuştışi dı aver nêşiya, zaf nêşuxulya û nêgureya, zıwuni ma dı zaf kêması û taluke vıraziyo. Enı şiyayış û qeder gon bı deston zıwun heskeron û rueşnviron Zazayon bêro vurinayış. Bı xebıtıyayış karon sadeyon û ûnciyayış karon, ma waşt kî feki Çolig bınêk aşına bıker. Xebata cuarin dı, karo sade dı ûnciyayış wext, aysayış, şexis, ûmar û cısn dı seni vuriyayış beno, enı, bı listeyon omeyi muecnayış. Ma bawer keni kî xebat û kevzê ma zêd bı, lehceyi, şıweyi û feki yowbin bınênê ason fehm keni û averşiyayış Zazaki berdewom keno.

Çımeysi

- BEKİ**, Abdulaziz, *Zazaki/Kırdki/Dimili Filolojisi*, Hema neşır nêbiya.
- BİNGÖL**, Hasip, “Sözün Yazılı Serüveni: Zazakî Dil Çalışmaları Hakkında Bir Kritik”, *I. Uluslararası Zaza Dili Sempozyumu*, Bingöl Üniversitesi Yayınları, Bingöl, 2011.
- ÇEM**, Munzur, *Türkçe Açıklamalı Kirmanca (Zazaca) Gramer*, Deng Yayınları, İstanbul, 2013.
- ÇİFTÇİ**, Hasan, *Uygulamalı Farsça Grameri*, Çapa Dıyın Erzurum, 2013.
- GÜNDÜZ**, Deniz, *Kirmanca/Zazaca Dil Dersleri*, Vate Yayınevi, İstanbul, 2006.
- HAYIG**, Rosan, *Zazaca-Türkçe Sözlük*, Tij Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- JACOBSON**, C.M, *Rastnustena Zonê Ma-Zazaca Yazım Klavuzu*, Veciyayış Tij, İstanbul, 2001.
- KESKİN**, Mesut, “Zazaca’daki Alfabe Sorununa Bir Bakış ve Çözüm Önerisi”, *I. Uluslararası Zaza Dili Sempozyumu*, Bingöl Üniversitesi Yayınları, Bingöl, 2011.
- LEZGİN**, Roşan, *Ji Bo Kurmancan Bı Awayê Muqayeseyî Gramera Kirdkî (Zazakî)*, Weşanxaneyê Roşna, Dîyarbekir, 2013.
- MALMİSANİJ**, M, *Kirmanca ile Karşılaştırmalı Kirmanca (Zazaca) Dilbilgisi*, Vate Yayınları, İstanbul, 2015.
- PAMUKÇU**, Fahri, *Gramere Zazaki-Zuwanrêznayi*, Veciyayış Tij, İstanbul, 2001.
- TODD**, Terry Lynn., *A Grammar of Dimili also known as Zaza*, Tezê Doxtora, (Neşra Elektronik), Michigan Üniversitesi, 2002.
- TURGUT**, Harun, *Türkçe Açıklamalı Zazaca Dilbilgisi*, Tij Yayınları, İstanbul, 2009.
- VATE ÇALIŞMA GRUBU**, *Rastnuştışê Kirmanckî (Zazakî)*, Vate Yayınevi, İstanbul, 2011.
- WINDFUHR**, Gernot, *The Iranian Languages*, Sernuştıyî “Zazaki”, Routledge, New York, 2009.